

כרך מצה

במרור

ובסיב, ובדין

חציצה בשני

מיני אוכלין

יום שלישי ג ניסן

פסחים דף קטו

בלע מצה ומרור ידי מצה יצא, כרך בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא

הגמרא (קטו): מביאה את פסקו של רבא: אמר רבא בלע מצה יצא, בלע מרור לא יצא. בלע מצה ומרור - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא. כרך בסיב ובלען - אף ידי מצה נמי לא יצא. שני הדינים הראשונים המתייחסים לבליעת מרור ומצה מבוארים בדברי הרשב"ם, שלגבי מצה בעיני "בערב תאכלו מצות" ואף כשבלע קיים דין אכילה, משא"כ לגבי מרור שהוא זכר ל"ומררו את חייהם" צריך שיטעום טעם מרירות ובליעה לא יצא.

אמנם בנוגע לחילוק שבין בליעת מצה ומרור שע"פ יוצא ידי חובת מצה ובין כריכת המצה בסיב שאז אינו יוצא ידי חובתו, לא ביאר לנו כ"כ הרשב"ם ורק פירש שהחידוש במקרה שבלע מצה ומרור שאין אומרים שהמרור חוצץ בפני המצה, ואילו כשכרכו בסיב אזי לא יצא כיון שלא היה ממש בפיו וכזורק אבן לחמת דמי. אלא שהא גופא טעמא בעי, מדוע באמת המרור אינו חוצץ בפני המצה ואילו כריכת הסיב מגדירה את בליעתו "לא היה ממש בפיו".

טעמו של הרמב"ם שהמרור כטיפילה למצה

הרמב"ם (פ"ו מחו"מ ה"ב) פסק אף הוא את דינו של רבא אלא שהוסיף בו טעם: בלע מצה ומרור כאחד ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא שהמרור כטיפילה למצה. וכתב המגיד משנה שכונת הרמב"ם לתת טעם לפרט הראשון שהבולע מצה ומרור כאחד יצא ידי מצה, שאע"פ שהמרור מספיק בין מצה לפיו, אינו חשוב הפסק לפי שהמרור כטיפילה למצה [וזאת לא כדעת הרמב"ם שם שפירש כונת הרמב"ם שבה לתת טעם לכך שידי מרור לא יצא].

והלחם משנה הוסיף וביאר טעמו של הרמב"ם לפי דברי המגיד משנה, שמרור אע"ג שכרך בו את המצה מותר שכיון שעושה בו מצווה אע"ג שלא יוצא ידי חובת אכילת מרור בכך, מכל מקום לא היו הפסק כיון שהוא מעין המצוה, אבל כרך בסיב שאין הסיב ענין למצוה כלל ודאי דהוי הפסק. כלומר, המרור אינו מפסיק בין המצה לגרונה כיון שהוא מעניין המצוה אף שאינו מקיים בו מצוה כיון שידי מרור לא יצא.

מין במינו אינו חוצץ

רבי עקיבא איגר (גליון שם) מעיר שלכאורה אפשר לברר את החילוק בין מרור לסיב בפשטות, שהרי כתב הרמב"ם בהלכות שאר אבות הטומאה (פ"ג ה"ה) הכורך כזית בשר נבילת עוף טהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו, אע"פ שלא נגע בגרונה - הרי זה טמא. כרכו בסיב ובלעו - הרי זה טהור. ופירש שם הכסף משנה שהוא מחמת הכלל הידוע שמין במינו אינו חוצץ, וכיון שהחזרת וכזית הבשר שניהם מין אוכל לכך אינה חוצץ ונטמא, משא"כ סיב שאינו אוכל הרי זה חוצץ. ולפי זה הוא הדין לענין בליעת מצה, שאם כרכו במרור שהוא מין אוכל אינו חוצץ ויצא ידי מצה, אך אם כרכו בסיב שאינו אוכל - אף ידי מצה לא יצא ידי חובתו.

והנפקא מינה בין שני הביאורים, ביאורו של הלחם משנה וביאורו של רבי עקיבא איגר, פשוטה, באופן שכרך את המצה במין אוכל שאינו מרור. שלדעת הלחם משנה שהטעם שאינו חוצץ כיון שהוא מעין המצווה אם כן בשאר אוכלין אינו כן ויחוצץ כסיב. אמנם לדעת רע"א שהטעם שאינו חוצץ כיון שהוא אוכל ומין במינו אינו אוכל, אם כן הוא הדין שאר מיני אוכלים. ובאמת צ"ב לפי ביאור רע"א מדוע נקטה הגמרא מרור דווקא, וכענין זה מקשה המנחת חינוך להלן.

ואכן הפרי חדש (סימן תעה סק"ג) כתב על דין זה משמע שלא דוקא מרור אלא אפילו כרך במאכל אחר. והביא לכך ראיה מדברי הרמב"ם בהלכות אבות הטומאות הנ"ל.

והמנחת חינוך (מצוה י אות א ג) תמה עליו איך לא ראה דברי המגיד משנה שמבואר מדבריו שדוקא מרור דהוי כטיפילה למצה ונראה מדבריו שמאכל אחר מפסיק. אמנם המנחת חינוך מעיר על עיקר דברי הרמב"ם, מדוע באמת תלה הרמב"ם דין זה במרור דווקא הלא לשיטתו בהלכות אבות הטומאה הוא הדין לענין שאר מאכלים כיון שמין במינו אינו חוצץ.

האם כרך במצה

ולכאורה היה אפשר להציע ביאור אחר בגמרא, שאכן כרך בסיב לאו דוקא ואף אם כרך במרור לא יצא ידי חובת מצה כיון שהמרור חוצץ אלא שמה שאמר רבא שבלע מצה ומרור כאחד ידי מצה יצא היינו באופן שלא היתה המצה כרוכה במרור אלא רק בלעם יחד. אמנם הפרי חדש שם דייק שמשמע ודאי דאף אם כרך המצה עם המרור שאינו נוגע כלל בפיו, גם כן יצא ידי חובת מצה. ובמנחת חינוך שם העיר על דבריו כיצד לא ראה דברי המגיד משנה שמבואר להדיא מדבריו שאף כשכרך המצה במרור יצא ידי חובה כיון שהמרור כלל לא מפסיק בין המצה לגרונה כיון שהוא מעין המצווה.

מדוע צריך פסוק לאסור מצת טבל

ובעיקר סברת הלחם משנה שמרור אינו חוצץ בפני המצה כיון שהוא מעין המצווה. כתב שם רבי עקיבא איגר דבר נחמד ששמע מפי בנו הרב הגדול מו"ה שלמה נ"י, לתרץ בכך קושיית התוספות בסוכה (ל ד"ה משום) שהקשו שם התוספות על דברי הגמרא לעיל (לה:): שהביאה ברייתא שאינו יוצא ידי חובתו באכילת מצת טבל וילפינן לה מפסוק, ולכאורה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, שאוכל מאכל איסור - טבל, ורוצה לצאת בכך ידי חובת מצה.

ויישב המהר"ש איגר על פי סברת הלחם משנה, שהפסוק נצרך באופן שיכורך מצת טבל במרור ויאכלנה. שכשנבוא לדון לאיסור טבל הרי אין שייכות בין המרור לדיון טבל וממילא אף המרור חוצץ כסיב ולא עבר על איסור טבל, משא"כ כשנבוא לדון על קיום מצות מצה הרי גם המרור הוא מעין המצווה וכמו שכתב הלחם משנה וממילא לא יחוצץ ושיפיר יקיים בכך מצוות מצה בלא לעבור באכילתו על שום איסור ואין זו מצוה הבאה בעבירה. ולכך הוצרכו חז"ל ללמוד מפסוק שאסור לצאת ידי חובת מצה ממצת טבל.

אלא שרבי עקיבא איגר מקשה לפי זה על המבואר בגמרא בקידושין (לח). שכשנכנסו ישראל לארץ לא יכלו לקיים מצוות מצה כיון שהתבואה היתה אסור באיסור חדש כל זמן שלא קרב העומר. ולדברי מהרש"א היו יכולים לכרוך את המצה במרור ולאוכלה, שמדין חדש הרי המרור חוצץ ומדין קיום מצות מצה אין המרור חוצץ כיון שהוא מעין המצווה. ויישב, שמכל מקום ודאי שמדרבנן אסור לאכול אף על ידי כריכת סיב ולכן לא יכלו לעשות כן, אלא שמכל מקום צריך פסוק לומר שאף אם עשה כן במצת טבל לא יצא ידי חובתו.